

Забезпечення вітчизняних хмелярських підприємств виробничими ресурсами

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання, коли підприємці постійно змушені адаптуватися до змін зовнішнього середовища, витримувати тиск конкурентної боротьби і при цьому дбати про поліпшення результатів своєї діяльності, підвищення ефективності виробництва, зміцнення ринкової позиції та власної репутації, ресурсне забезпечення є одним із ключових чинників не лише їхнього розвитку, а й функціонування. Тому дослідження стану забезпеченості підприємств галузі хмелярства виробничими ресурсами є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку галузі хмелярства в контексті ресурсного забезпечення товаровиробників досить широко висвітлена у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: О.Я.Стойка, Н.О.Куровської, Т.С.Муляр, А.В. Проценко [2], Т.Ю. Приймачук, Р.І.Рудика [3], Ю.І. Савченко [4], А.Анон [6], D.Sugier [7], L.Kettner [8], Н.Kohlmann [9] й ін. Однак високий динамізм факторів, що впливають на стан вирощування хмелю, зумовлює необхідність продовження дослідження у даному напрямі.

Мета статті – оцінювання та аналіз сучасного стану ресурсного забезпечення хмелярських підприємств в Україні для розробки напрямів і заходів щодо відродження вітчизняної хмелярської галузі.

Виклад основних результатів дослідження. Хмелярська галузь є однією з найбільш ресурсозатратних та водночас важли-

вих складових агропромислового виробництва, яка в разі повноцінного відновлення свого потенціалу здатна повною мірою забезпечити вітчизняних пивоварів якісною сировиною, сільське населення – робочими місцями, бюджет – досить значними податковими надходженнями. Проте нині галузь знаходиться у кризовому стані. Підтвердженням цьому є те, що значна частина хмелярських підприємств збиткові, внаслідок чого обсяг виробництва хмелю суттєво зменшився, площі посадки культури скоротилися, а ступінь використання земельного потенціалу у хмелевиробництві становить лише 13,0 % (табл. 1). Балансова вартість основних засобів у 2015 році становила лише 27,3 млн грн, що значно менше порівняно з попередніми роками (рис. 1 а).

Однак, забезпеченість основними засобами (з розрахунку на 1 га площі насаджень хмелю) у 2015 році порівняно з 2005 – м підвищилася на 47,7 тис. грн, або на 48,6 %, і становила 145,9 тис. грн (табл. 2).

У тому числі: у підприємствах Житомирської області рівень забезпеченості основними засобами найвищий – 157,4 тис. грн (у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району – 208,2 тис. грн, у ТОВ «Вертокиївка – хміль» Житомирського району – 98,2 тис. грн); Львівської – 140,8 тис. грн; Хмельницької – найнижчий – 97,8 тис. грн. Проте для виробництва хмелярської продукції важливим є не стільки загальна величина основних засобів із розрахунку на 1 га насаджень сільськогосподарської культури, скільки величина й стан придатності до використання їх активної частини – спеціалізованої, хмелезбиральної та

* Науковий керівник – О.В. Захарчук, доктор економічних наук.

© Ю.О. Гіренко, 2017

хмелеобробної техніки. Враховуючи це, нами проаналізовано стан забезпеченості підприємств галузі хмелярства необхідною технікою. Отже, середня кількість придатних

до використання тракторів в одному хмелярському підприємстві в цілому по Україні становить 3 шт. (рис. 2).

1. Частка площі насаджень хмелю у сільськогосподарських угіддях підприємств, %

Область	Рік				2015 р. +/- до	
	2005	2010	2014	2015	2005 р.	2014 р.
Житомирська	2,3	7,7	14,9	13,2	10,9	-1,7
Львівська	5,0	8,8	30,0	10,5	5,4	-19,5
Рівненська	1,8	3,0	40,8	-	-	-
Хмельницька	7,6	14,5	16,6	15,2	7,6	-1,4
По Україні	2,5	7,5	16,7	13,0	10,5	-3,7

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

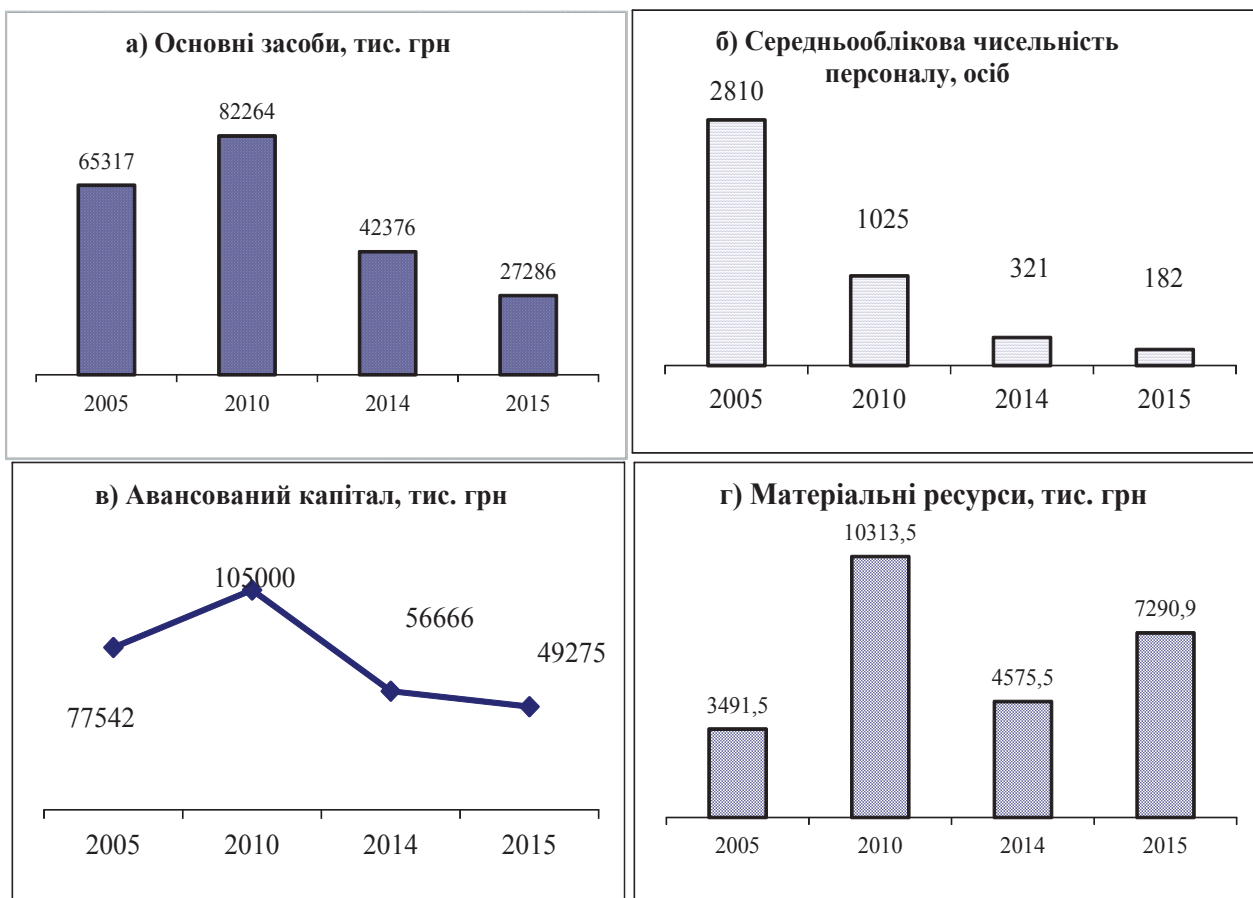

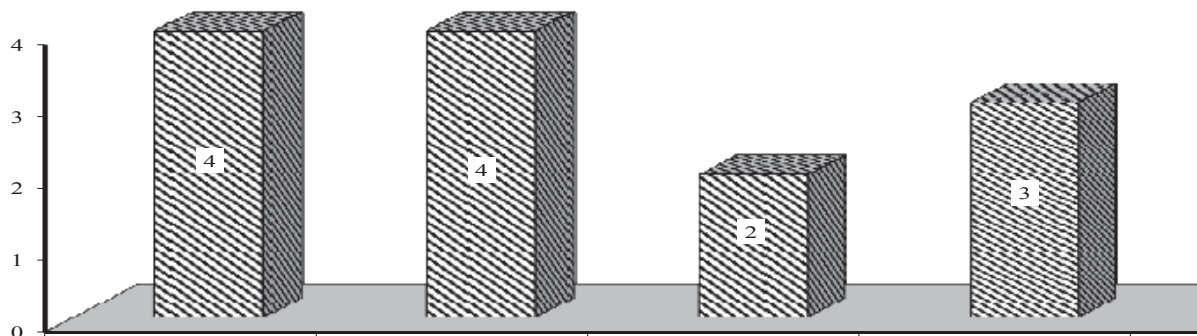
Рис. 1. Динаміка використання виробничих ресурсів у вирощуванні хмелю

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

2. Забезпеченість основними засобами підприємств галузі хмелярства, тис. грн

Область	Рік				2015 р. % до	
	2005	2010	2014	2015	2005 р.	2014 р.
Житомирська	101,5	127,0	112,6	157,4	155,0	139,8
Львівська	96,1	122,4	100,5	140,8	146,5	140,1
Рівненська	84,4	106,9	53,7	-	-	-
Хмельницька	58,2	90,5	86,2	97,8	168,1	113,5
По Україні	98,2	122,8	105,9	145,9	148,6	137,7

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

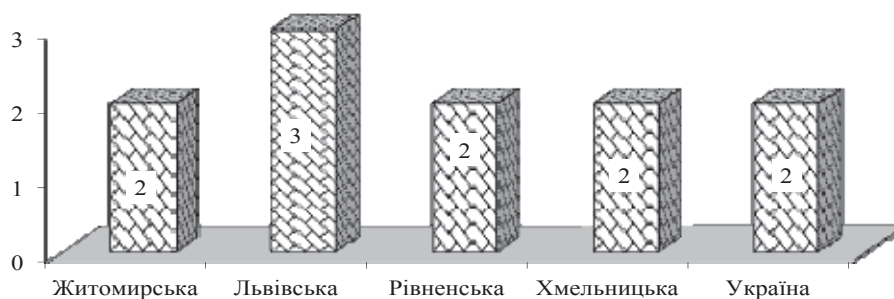
Рис. 2. Середня кількість тракторів в одному хмелярському підприємстві за 2013 – 2015 рр., шт.

Джерело: Побудовано за даними Державної служби статистики України.

У тому числі: у Житомирській області величина показника становить 4 шт. (у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району – 8 шт., у ТОВ «Вертокиївка –

хміль» Житомирського району – 7 шт.); у Львівській – 4 шт.; у Хмельницькій – 3 шт.

У середньому по Україні в одному підприємстві кількість хмелезбиральної техніки становить 2 шт. (рис. 3).

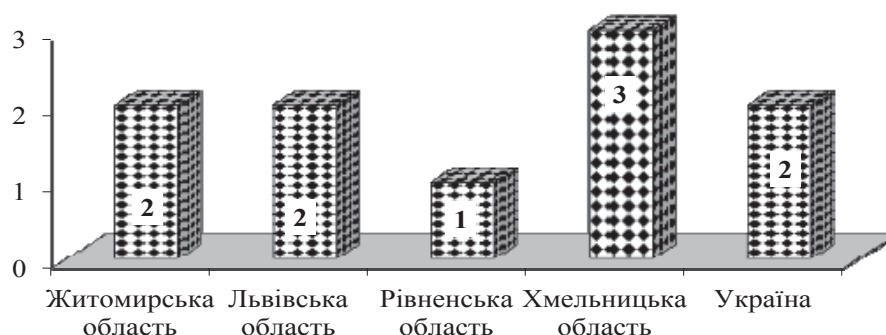

Рис. 3. Середня кількість хмелезбиральної техніки в одному підприємстві досліджуваних областей за 2013 – 2015 рр., шт.

Джерело: Побудовано за даними Державної служби статистики України.

При цьому у Житомирській області – 2 шт. (зокрема, у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району – 3 шт., у ТОВ «Вертокиївка –хміль» Житомирського

району – 2 шт.); у Хмельницькій – 2 шт.; у Львівській – 3 шт. Забезпеченість товаровиробників хмелеобробною технікою показана на рисунку 4.

Рис. 4. Середня кількість хмелеобробної техніки в одному підприємстві досліджуваних областей за 2013 – 2015 рр., шт.

Джерело: Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Отже, у 2013 – 2015 роках середня кількість хмелеобробної техніки в одному підприємстві в цілому по Україні становила 2 шт. У тому числі: у Житомирській області – 2 шт. (у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району – 6 шт., у ТОВ «Вертокиївка – хміль» Житомирського району – 4 шт.); у Львівській – 2 шт.; у Хмельницькій – 3 шт.

Ефективність використання основних засобів і, передусім, їх активної частини, знач-

ною мірою залежить від ступеня забезпеченості виробників матеріальними ресурсами. Тому проведено дослідження величини і динаміки останніх (рис. 1 г).

Так, із рисунка 1 видно, що у 2015 році порівняно з 2005–м величина матеріальних ресурсів підприємств галузі хмелярства збільшилася на 3,8 млн грн, або в 2,1 раза й становила 7,3 млн грн. Відповідним чином підвищився рівень матеріалозабезпеченості вітчизняних хмелярів (табл. 3).

3. Матеріалозабезпеченість підприємств галузі хмелярства, тис. грн

Область	Рік				2015 р., разів до	
	2005	2010	2014	2015	2005 р.	2014 р.
Житомирська	5,3	14,5	11,8	42,4	8,0	3,6
Львівська	6,5	21,5	11,4	36,2	5,6	3,2
Рівненська	3,8	8,6	0,3	-	-	-
Хмельницька	4,3	15,0	15,5	25,9	6,1	1,7
По Україні	5,3	15,4	11,4	39,0	7,4	3,4

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

Із наведених у таблиці 3 розрахунків видно, що матеріалозабезпеченість хмелевиробників, яка визначена відношенням величини матеріальних ресурсів до площі насаджень хмелю, у 2015 році порівняно з 2005–м підвищилася на 33,7 тис. грн, або в 7,4 раза, і становила 39,0 тис. грн. Найвище значення цього показника у підприємствах Житомирської області – 42,4 тис. грн (зокрема, у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району матеріалозабезпеченість становить 43,2 тис. грн, у ТОВ «Вертокиївка – хміль» Житомирського району – 40,6 тис. грн), найнижче значення – у підприємствах Хмельниччини – 25,9 тис. грн. Варто при цьому наголосити, що збільшення пояснюється поліпшенням рівня забезпеченості виробників

хмелю добривами, нафтопродуктами та іншими матеріалами.

На результативність діяльності будь-яких підприємств, у тому числі хмелярських, значно впливає рівень забезпеченості їх персоналом. Нами проаналізовано окремі складові, що значною мірою висвітлюють забезпеченість хмелярів існуючим персоналом. На рисунку 1 б показано, що у 2015 році середньооблікова чисельність персоналу підприємств галузі хмелярства становила 182 особи і порівняно з 2005–м зменшилася на 2,6 тис. осіб, або у 15,4 раза. Таким чином, за цей же період зменшилась і забезпеченість хмелярських підприємств персоналом (табл. 4).

4. Забезпеченість персоналом підприємств галузі хмелярства, осіб

Область	Рік				2015 р., % до	
	2005	2010	2014	2015	2005 р.	2014 р.
Житомирська	46	15	9	10	21,1	110,0
Львівська	22	13	5	12	53,0	216,0
Рівненська	56	36	5	-	-	-
Хмельницька	15	9	8	9	57,0	106,9
По Україні	42	15	8	10	23,0	121,3

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

Забезпеченість хмелярських підприємств персоналом (із розрахунку на 10 га площі насаджень хмелю) за 2005 – 2015 роки зменшилася у середньому на 32 особи, або в 4,3 раза, й становила 10 осіб. По областях

України рівень забезпеченості персоналом такий: у підприємствах Львівщини він найвищий – 12 осіб; Житомирщини – 10 осіб (у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району – 14 осіб, у ТОВ «Верто-

київка – хміль» Житомирського району – 5 осіб); на Хмельниччині найнижчий – 9 осіб. Для обчислення загальної величини забезпечення хмелярських підприємств виробничими ресурсами (без вартості земельної площі під насадженнями хмелю) застосовано показник визначення розміру авансованого капіталу. Формула його розрахунку така:

$$AK = OЗ + OБЗ + AФ,$$

де АК – вартість авансованого капіталу хмелярського підприємства, тис. грн;

OЗ – середньорічна балансова вартість основних засобів підприємства, тис. грн;

OБЗ – середньорічна вартість оборотних засобів підприємства, тис. грн;

AФ – авансований фонд оплати праці як показник застосовуваного персоналу підприємства, тис. грн [5].

Авансований фонд оплати праці обчислено за формулою:

$$AФ = \frac{FOП}{K_{Oб}}$$

де ФОП – фонд оплати праці персоналу підприємства, тис. грн;

$K_{Oб}$ – коефіцієнт обороту оборотних засобів [1].

Одержані розрахунки наведено на рисунку 1 в. Так, у 2015 році вартість авансованого капіталу підприємств галузі хмелярства становила 49,3 млн грн і порівняно з 2005–м зменшилася на 28,3 млн грн, або на 36,5 %.

Проте перевищення темпів зменшення кількості виробників хмеляпродукції над темпами зниження вартості їх авансованого капіталу зумовило зростання рівня забезпеченості авансованим капіталом на одиницю площі (табл. 5).

5. Забезпеченість авансованим капіталом підприємств галузі хмелярства, тис. грн

Область	Рік				2015 р., % до	
	2005	2010	2014	2015	2005 р.	2014 р.
Житомирська	119,2	160,4	148,7	291,4	2,4р.	196,0
Львівська	115,0	157,5	134,4	216,2	188,1	160,8
Рівненська	102,5	136,0	57,1	-	-	-
Хмельницька	88,4	131,0	142,0	176,2	199,2	124,1
По Україні	116,6	156,7	141,7	263,5	2,3 р.	186,0

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

Отже, забезпеченість хмелярів авансованим капіталом (із розрахунку на 1 га площі насаджень хмелю) у 2015 році порівняно з 2005–м підвищилася на 146,9 тис. грн, або у 2,3 рази, й становила 263,5 тис. грн. По областях України рівень забезпеченості авансованим капіталом такий: у підприємствах Житомирської області він найвищий і становить 291,4 тис. грн (у СТОВ «Спілка хмелярів та пивоварів» Чуднівського району – 379,4 тис. грн, у ТОВ «Вертокиївка – хміль» Житомирського району – 222,9 тис. грн); Львівської – 216,2 тис. грн; Хмельницької – найнижчий – 176,2 тис. грн.

Висновки. Проведене нами дослідження показує, що ситуація відносно ресурсного

забезпечення вітчизняних хмелярських підприємств у період із 2005 по 2015 рік у цілому негативна. Передусім це спостерігається на прикладі скорочення площ, зниження вартості основних засобів та матеріальних ресурсів, значного зменшення загальної чисельності персоналу, задіяного у хмелярській сфері. Незважаючи на те, що розрахунки по окремих показниках доводять про позитивні зрушення, проте виключно на рівні окремих підприємств. У цілому існуюча ситуація з забезпеченості вітчизняних хмелярських підприємств виробничими ресурсами є складною.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підруч. / В.Г. Андрійчук. – К.:КНЕУ, 2013. – 780 с.
2. Проценко А.В. Інноваційне забезпечення галузі хмелярства / А.В. Проценко // Економіка АПК. – 2010. – № 8. – С. 112–118.

3. Рудик Р.І. Експортно-імпорتنі операції на ринку хмелепродукції / Р.І. Рудик // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 103–109.

4. Савченко Ю.І. Тенденції розвитку ринку хмелю / Ю.І. Савченко, Т.Ю. Приймачук, Т.Ю. Сітнікова // Вісн. аграр. науки. – 2012. – № 2. – С. 67–71.

5. Світличин І.І. Ефект функціонування підприємства: сутність і види / І. І. Світличин // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во ЧНУ ім. В. Даля, 2014. – №1(49). – С. 74–87.

6. Anon A. Hopfen – Rundschau / A. Anon // Wolncach. – 1991. – Т. 42. – № 3. – Р. 28–31.

7. Sugier D. // Evaluation of the macro – element nutritional state of hops on the basis of the chemical analyses of leaves and soil / D. Sugier, C. Szewczuk // Lublin, 2002. – University of Agrikulture. – Р. 87–96.

8. Kettner, L. Hallertauer Hopfenbau / L. Kettner. –Mainburbug, 1976. – Р. 67.

9. Kohlmann, H. Der Hopfen / H. Kohlmann, A. Kastner // Wolnzach. 1975. – Р. 14.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017 р.

Фахове рецензування: 14.03.2017 р.

*

УДК 332.22

С.В. ЛОЙКО, аспірант*

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Світовий досвід ринкового обігу земель

Постановка проблеми. Аграрний сектор є важливою складовою економіки будь-якої країни, оскільки забезпечує її продовольчу і частково енергетичну безпеку та рівень зайнятості сільського населення. В Україні земельні перетворення беруть початок з 90-х років минулого століття, в результаті чого сформувалися передумови для запровадження ринкового обігу земель. На даний час триває завершальний етап земельної реформи, важливими складовими якого є втілення у практику господарювання принципів екологічнобезпечного землекористування й запровадження повноцінного ринкового обігу земель. Враховуючи, що більшість країн Східної Європи пройшли шлях аграрних перетворень, надзвичайно важливо проаналізувати їхній досвід, а також інших країн світу, щоб уникнути ймовірних прорахунків та упередити можливі ризики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженням розвитку земельних відносин у світовій практиці присвятили у свої працях такі дослідники, як Л. П. Альошкіна [2], П. Т. Гега [6], В. Є. Дан-

кевич [8], Т. О. Коваленко [10], І. В. Кошкалда [11], І. М. Куліш [12], О. В. Проніна [14], В. А. Пустовіт [6], О. В. Ходаківська [16], Г. І. Шарий [17]. Ними обґрунтовано теоретичні засади регулювання ринкового обігу земель, надано змістовні пропозиції щодо імплементації зарубіжного досвіду у вітчизняну практику регулювання, аргументовано принципи й методи управління земельними ресурсами, що відповідатимуть сучасним реаліям. Однак враховуючи актуалізацію питань стосовно запровадження ринку земель, виникає об'єктивна необхідність вивчення досвіду зарубіжних країн щодо особливостей обігу земельних ділянок і прав на них, а також механізмів їх регулювання.

Мета статті – дослідження світового досвіду ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення з можливістю імплементації окремих його складових у вітчизняну практику регулювання земельних відносин.

Виклад основних результатів дослідження. Кожна країна світу пройшла тривалий шлях розвитку земельних відносин, який має свої особливості та характерні ознаки. При переході до ринкових відносин більшість постсоціалістичних країн здійснили роздержавлення і приватизацію земель,

* Науковий керівник – О.В. Ходаківська, доктор економічних наук.

© С.В. Лойко, 2017